

Kas vaiką išmoko skaityti ir rašyti?

Paklausus tėvų, kada pradėjo kalbėti jų vaikas, dauguma bandytų prisiminti nesudėtingus pirmuosius vaiko žodžius. Pedagogai ir psichologai pradžios ieškotų anksčiau – čiauškėjime. Bet *kalba ne tik klausymas ir kalbėjimas. Kalba – taip pat skaitymas ir rašymas. O kada rašytinė kalba „pasirodo“? Tėvai pasakytų, koki pirmąjį žodį vaikas perskaitė ar užrašė prieš mokyklą, pedagogai paaiškintų, kokių ir kaip raidelių ar žodelių mokė. Naujausi rašytinės kalbos tyrimai rodo, kad jos raida, kaip ir sakytinės kalbos, savaiminė, o pradžia – labai ankstyva. Rašytinė kalba taip pat gimsta ir pradeda rutuliotis vaikui bendraujant su suaugusiaisiais, sąveikaujant su aplinka pačioje gyvenimo kelio pradžioje, kūdikystėje ir ankstyvojoje vaikystėje. Bet mitai, kad vaikas savaime negali išmokti skaityti ir rašyti, tarp tėvų ir pedagogų gajūs iki šiol. *Tebeteigiama ir įrodinėjama, jog skaityti ir rašyti vaiką galima, reikia, privaloma išmokyti, nors sutinkama, kad kalbėti jis išmoksta pats.* Ir pradėti mokytį derėtų, sako, tik tada, kai sakytinė vaiko kalba pasidaro taisyklinga, turtinga, vaizdinga, t. y. apie septintuosius vaiko gyvenimo metus. Tėvų supratimu, mokoma turėtų būti parodant raideles, pratinant dėlioti žodelius, jungiant skiemenis ir gražiai iš kairės į dešinę, eilutė po eilutės rašinėjant. Šitokių ir panašių mitų paplitimą galima ir pateisinti – jie prisimena, kaip patys buvo mokomi. Bet ir pradinių klasių mokytojai kartais pareiškia: „Duokit neskaitantį, nerašantį, nesugadintą –*

išmokysiu. Aš žinau, kaip tai padaryti“. Tai yra dėl to, kad iki šiol kai kas mokymosi skaityti ir rašyti procese svarbiausiu dalyku laiko pratimus, pratybų sąsiuvinius, nurodymus, rodymus, pedagogo vaidmenį. O koks vaiko vaidmuo? Kokia jo vieta? Mokantis rašyti ir skaityti svarbiausias vaidmuo turėtų tekti vaikui, nes **skaityti ir rašyti vaikas gali išmokti pats, savaime**, skaitymą ir rašymą siedamas su savo individualia patirtimi. Rašytinės, kaip ir sakytinės, kalbos pasirodymą pirmiausia lemia vaiko ir aplinkinių socialiniai santykiai ir aplinka. Jos raidos kelias – socialinis kelias. Ne parašytų, išspausdintų žodžių, ne vaikui rodomų raidelių skaitymas ir rašymas rašytinės kalbos kelyje svarbiausia. **Svarbiausia – vaiko patirtis**, jos užkodavimas simboliais (piešinių linijomis, sutartiniu vaizdu, raidėmis, žodžiais), jos dekodavimas (pasakojimas, ką nupiešė, ką parašė brūkštelėjęs, pavingiavęs ar kukulių pripiešęs ☺).

Raštingumas – vaiko gebėjimas orientuotis įvairių ženklų ir simbolių pasaulyje, jais koduoti savo patirtį, atpažinti. Raštingumas suprantamas kaip **rašytinė** vaiko **kalba**. Tačiau ji neturėtų būti atskiriama nuo **sakytinės**, nes yra su ja susipynusi. Raštingumą plėtoja individualūs suaugusiojo ir vaiko pokalbiai:

€ suaugęs kalba vienam – klauso vieno;

€ suaugęs įdėmiai klauso, kai vaikas nori ką pasakyti.

Būtinai ir vaiko pasakojimai, skatinami įvairiausių klausimų, paveikslėlių, žaidimų, filmų siejant viską su savo patirtimi, išgyvenimais, vaizduotės žaismu:

☉ *Jei tavo katytė galėtų kalbėti, ką tau papasakotų?*

☉ *Pagalvok, kaip dar galėtų būti naudojama lovytė, kurioje tu miegi?*

☉ *Ką tu darytum, jei rytą atsibustum paukščio lizde?*

Tokius pokalbius galime plėtoti ir vaikui skaitydami knygeles, todėl:

☉ *su vaiku apie knygėlę kalbėkime prieš skaitymą, skaitydami ir perskaitę;*

☉ *knygelės istoriją susiekime su jo gyvenimo įvykiais;*

☉ *kalbėdami su vaiku, jam skaitydami, paisykime principo „akys – akys“;*

☉ *vartokime vaizdingus posakius;*

☉ *pasitelkime ir kitus (neverbalinius) bendravimo būdus;*

☉ *atkreipkime vaiko dėmesį į puslapio rašmenis ir pan.*

Turtindami vaiko *sakytinę kalbą*, plėtotume ir vaiko pažintinę kompetenciją, skatintume socialinę bei emocinę jo brandą. O tai mums leistų kloti *rašytinės* jo *kalbos* pagrindus. Rašytinė kalba yra paties vaiko veikla. Ją vaikas geriausiai perpranta natūraliai veikdamas ir sužadinus jo poreikį užrašyti ar perskaityti. Rašytinę vaiko kalbą sudaro rašymas ir skaitymas – vaiko gebėjimai perduoti savo mintis, jausmus, patirtį ženklais (piešiniu, sutartiniu vaizdu (simboliu), raide, žodžiu), atpažinti

grafiškus vaizdus, simbolius, raides, žodžius bei sulieti juos su prasme – su tuo, kas matyta, girdėta, išgyventa, sužinota.

Rašymas yra procesas, leidžiantis vaikui regimaisiais ženklais – raidėmis ir žodžiais – išreikšti tai, ką jis stebi, jaučia, girdi, mato.

Vaiko mokymasis ir gebėjimas rašyti iš jo reikalauja:

- išsivysčiusių smulkiųjų rankos raumenų, rankos – akies koordinacijos;
- raidžių, žodžių, simbolių suvokimo;
- brūkšniavimo mokėjimų;
- kopijavimo įgūdžių.

Parengta pagal metodinę literatūrą.

Kelmės švietimo pagalbos tarnybos logopedė Jūratė Navickienė